

N:o 13.

Af Herr Hedlund: Om utfärdande af vissa lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i de genom skyddstullar understödda näringar.

Tullskyddssystemet hvilat på grundsatsen af statens ej blott rättighet utan äfven skyldighet att genom skatt på införseln af främmande tillverkningar understödja och trygga det inhemska näringslifvet. Särskildt framhållas af ifrane för detta system, hurusom tusental arbetares välfärd beror derpå.

Vid systemets tillämpning har dock, så vidt jag känner, inga villkor för »skyddets» åtnjutande blifvit gjorda till tryggande af arbetarens välfärd. Det mer eller mindre rikliga understöd, som de olika skyddstullarne beredt fabrikernas egare, har ingalunda bragt deras arbetspersonal i fördelaktigare läge än arbetarne vid de icke »skyddade» näringarna, utan fastmer är förhållandet i de flesta fall motsatt. Det är inom de stora fabrikerna de svåraste missförhållanden varit och ganska visst ännu äro rådande i afseende å arbetarnes ekonomiska ställning, och detta mest vid sådana fabriker, som sysselsätta ett stort antal qvinnor och barn. Missförhållandena måste dermed inverka äfven på kommande släktled. De hafva, dessa fabriker, blifvit det så kallade »proletariatets» härdar. Här har den fria täflan till arbetslönernas nedtryckande, till och med långt under gränsen för en sund mensklig tillvaras villkor, fått göra sig ohejdadt gällande, alltså just på de håll, der man eljest mest klagat öfver »konkurrensen» och ropat på skydd deremot från lagstiftningens sida.

Orättvisan — att ej tala om det samhällsvådliga — i detta system är uppenbar och skulle framträda i ännu skarpere belysning, derest det blefve tydligt utredt, huru arbetslönerna, vid de skyddade fabrikerna

ställa sig till »skyddets» verkliga värde i penningar, det vill säga till beloppet af den skatt, som genom skyddstullarne utgår från den förbrukande befolkningen till fabrikernas egare.

Jag vill i detta afseende endast anföra *tvänne* exempel, nemligen rörande *sockerbruken* och *bomullsspinnerierna*.

Enligt Kommersekollegii berättelse för 1883 rörande rikets fabriker och manufakturer sysselsattes nämnda år vid 10 sockerraffinaderier 1361 arbetare. Tillverkningen utgjorde 59,278,885 skålpund socker och 8,386,000 skålpund sirup. Skyddstullen för sockret kan, lågt räknadt, upptagas till 2½ öre per skålpund. Utjemnar man, för lättare räknings skull, tillverkningen sammanlagdt till 60 millioner skålpund socker med ett skydd af 2½ öre, så erhåller man ett belopp af 1,500,000 kronor, som komma fabrikerna till godo, eller för hvarje arbetare, i jemnadt tal, *1,100 kronor*.

För bomullsspinnerierna ställa sig siffrorna för samma år sålunda:

Tillverkning af bomullsgarn skålpund 16,797,000, hvilka, med en skyddstull af 8 öre per skålpund, gifva ett skattebelopp till fabrikernas förmån af 1,343,760 kronor. Arbetarnes antal — män, qvinnor och barn — utgjorde 4,094. Fabrikernas egare erhöilo sålunda för hvarje arbetare 328 kronor.

I det ena som andra fallet torde näppeligen arbetslönerna öfverstiga de här uppgifna siffrorna utan snarare tvärt om, hvadan alltså fabrikanternas hela arbetskostnad betäckes genom den skatt, som förbrukarne till dem erlagga.

Under dessa förhållanden lärer också staten kunna med allt fog fästa sådana villkor vid tullskyddets åtnjutande, att arbetspersonalen skyddas och tryggas mot vådorna af den nedtryckning af arbetslönerna, som den »fria täflan» kan lägga i hänsynslösa arbetsgifvares makt, af hvilken äfven mången måste begagna sig, som eljest skulle af sin mensklighetskänsla derifrån hindras, till följd af »konkurrensen» med sina yrkesbröder.

Man klagar i våra dagar öfver den så kallade »öfverproduktionen», men man gör sig föga reda för, att en sådan *måste* uppstå, när i och med maskinkraftens användning produktionsmedlen blifvit mångdubblade, utan att arbetskrafterna blifvit dermed sparade.

I stället för att frigöra det menskliga arbetet hafva de snillrika uppfinningarna, på flere håll, ytterligare nedtryckt det, och derigenom har förbrukningen icke kunnat hålla jemna steg med produktionen. Hade maskinkraftens användning ledt derhän, att arbetarnes arbetstid blifvit minskad, och hade på samma gång deras inkomster blifvit så ordnade, att de kunnat verksammare deltaga i förbrukningen, så hade, enär det här är fråga om millioner människor, man ganska säkert ej behöft klaga

öfver denna »öfverproduktion», hvilken i verkligheten rättare borde kallas »underkonsumtion», det vill säga brist på förbrukningsförmåga.

Skyddssystemet, som i synnerhet kommit de med maskiner arbetande yrkena till del, har således icke kunnat förebygga näringarnas trångmål, men har otvifvelaktigt bidragit till att öka det.

Äfven arbetarne hafva, i våra dagar, i den mån de med höjd bildningsgrad och deraf följande ökade lefnadsbehof, lärt känna djupare än förr sin belägenhet otillfredsställande, börjat se sig om efter statens hjälp. Äfven *de* vända sig mot den »fria täflan», konkurrensen, som nedtrycker deras arbetslöner och förlänger deras arbetstider. De hafva, inom flere land, sökt genom organiserande af samtidiga arbetsinrättelser, så kallade »strejker», bringa konkurrensen till sin fördel, men hafva deri endast undantagsvis rönt framgång, och misslyckandet har stundom berott derpå, att främmande arbetare blifvit inskrifne för att fylla de »strejkandes» plats. Det finnes i vår lagstiftning intet skydd mot en sådan införsel af arbetare från utlandet, trots allt hvad man ordar om »skydd för det svenska arbetet». Både rättvisa och billighet synas dock fordra, att vid alla »skyddade» näringsgrenar »skydd» också må finnas mot införsel af främmande arbetare.

Emellertid hafva arbetarne i många land, och detta icke minst i de land som omgärdat sig med protektionistiska tullskrankor, börjat uppgifva hoppet på att kunna sjelfve, äfven med den kraftigaste sammanhållning, vinna framgång för sina sträfvanden, hvadan de börjat allt mer vända sig till staten om hjälp, ja, ända derhän, att de vilja göra staten till den allt omfattande store arbetsgifvaren, en sträfvand som i ej ringa mån understöddes af den mäktige statsman i Europa, som nu gäller såsom förebild för alla lands protektionister. Hvad denna så kallade »statssocialism» kan komma att leda till ligger ännu i den dunkla framtidens sköte, och jag vill nu ej yttra mig derom. Men otvifvelaktigt synes mig vara, att der staten, genom sin lagstiftning och sina beskattningsformer, uppkallat och fortfarande understödjer näringar på den förbrukande befolkningens bekostnad, och dermer ökar de redan mäktiges styrka, då bör också staten träda emellan för att skydda de svage, eller de skaror af arbetare, som sysselsättas i dessa näringar.

På denna väg har man också redan inträdd. Genom förordningen af den 18 November 1881 angående minderårigs användande i arbete vid fabrik, i handverk eller annan handtering, har stadgats, att sådana fabriker m. m., hvori minderårig arbetare användes, skola stå under särskild tillsyn af helsovårdsnämnd eller kommunalnämnd, samt att det *åligger* allmän åklagare att åtala förseelse mot förordningen, till hvars viktiga

stadgande hör fastställandet af normala arbetstider för barn och minderåriga.

Ännu djupare har dock staten ingripit i den enskilda hushållningen i och med den Kongl. kungörelsen af den 8 Februari 1865 angående fast spisordning för besättningar å svenska handelsfartyg, i hvilken kungörelse kosthållet för sjömännen fastställes i en mycket specificerad spisordning.

Det tillkommer mig ej att här söka utreda, om och i hvad mån dessa uti det enskilda näringslivet djupt ingående författningar varit af den allmänna välfärden påkallade eller eljest äro ändamålsenliga; jag har endast velat påminna om, att staten har härmed tillerkänt sig befogenhet att, till de svagares tryggande, ingripa i den enskilda hushållningen, och detta äfven då det gäller näringsgrenar, hvilka icke genom tullskydd förvärfvat särskilda förmåner förmedelst en på befolkningen lagd beskattning. Så mycket mer bör emellertid staten ega befogenhet och dermed äfven skyldighet att i fråga om dem, som åtnjuta sådant skydd, förordna derom, att det må komma äfven arbetarne till godo.

Detta skydd måste hänföra sig till hufvudsakligen trenne omständigheter: bostaden och liffsuppehållet samt arbetstiden.

I afseende å den förstnämnda må med fägnad erkännas, att gauska många fabriksidkare varit angelägne om att tillgodose åtminstone en del af sin arbetspersonal med sunda, stundom också rymliga och trefna hemvist, hvilka öfverallt visat sig utöfva ett mycket välgörande inflytande på arbetarens både ekonomiska och sedliga tillstånd.

I fråga om liffsuppehållet gäller det väl, med tyvärr allt för få undantag, att arbetslönerne äro så låga, att de icke kunna åt arbetaren, allra minst då han har familj, bereda mer än det torftigaste dagliga bröd, utan möjlighet för honom att göra någon besparing för framtiden, hvadan hans lott varder att på äldre dagar, derest han hinner dit, då hans arbetskraft är utsliten, falla kommunernas fattigvård till last.

I fråga slutligen om arbetstiden, lärer det ej kunna nekas, att ju den inom alla näringsgrenar är allt för lång. Den arbetstid af tolf, ja, stundom tretton timmar i dygnet, som är rådande inom många, att ej säga de flesta, yrken, kan ej undgå att utslita kroppskraften och beröfva arbetaren tillfälle till den andliga utveckling, till den vederqvickelse och det hemlif, som vi alla anse vara för oss nödvändiga vilkor för vår tillvaro. Denna långa arbetstid kan ej heller anses gagnelig, än mindre nödvändig för arbetsgifvaren, enär den med full kraft arbetande mannen åstadkommer lika mycket på kortare tid som den uttröttade på den längre.

Man antager vanligen såsom det normala i en människas dagliga lif, att han kan egna en tredjedel af dygnet till arbete, en tredjedel till hvila och en tredjedel till vederqvickelse och umgängeslif. I åtskilliga land sträfva också arbetarne efter att få en normal arbetstid af åtta timmar i dygnet. I andra land eftersträfvar man nio timmars arbetstid. I Sverige har målet blifvit satt till tio timmars normal-arbetstid.

På grund af hvad jag här, i största möjliga korthet, anfört, vill jag föreslå,

att en lag måtte utfärdas, gällande för alla genom skyddstullar understödda näringar, hvori stadgas:

- a) att åt arbetarne, i första rummet familjefäderne, skola vara beredda sunda och i öfrigt lämpliga bostäder, vare sig mot billig hyra eller ingående i lönevilkoren;
- b) att för olika slag af arbetare må, genom därför inom vissa distrikt utsedde förtroendemän, valde till halfva antalet af arbetsgifvaren och till hälften af arbetarne, fastställas för ett år i sender minimi-löner eller arfvoden, tillräckligt stora, att deraf må kunna afsättas någon del till ålderdoms- och olycksfallsförsäkring äfvensom till sjuk- och begrafningshjälp;
- c) att en normal-arbetstid om högst nio timmar om dygnet skall vara gällande för alla fullvuxna personer, dock med rätt till öfverarbete mot särskild öfverenskommelse, der sådant arbete kan undantagsvis påkallas af nödvändigheten; samt slutligen
- d) att efterlevandets af dessa föreskrifter öfvervakas på enahanda sätt, som finnes stadgadt i Kongl. förordningen af den 18 November 1881, angående minderåriges användande i arbete vid fabrik, handtverk och annan handtering.

Stockholm den 24 Januari 1886.

S. A. Hedlund.